

Стеван Тонтић

ИЗМЕЂУ КРИКА И МОЛИТВЕ

Ријеч на додјели *Жичке хрисовуље*

Шта би пјесник, удостојен наградом Жичког духовног сабора, ваљало да каже на свечаности додјеле *Жичке хрисовуље* у овом дивном храму? Шта изузев израза захвалности за тако лијеп дар на једном светом, за српску духовност, историју и културу изузетно важном мјесту? То сам се питао ових преображењских дана, размишљајући о односу свјетовног и сакралног, поезије и религије. Или, рецимо, о односу побуњеничког, изразито критичког и ироничног говора о стању ствари у свијету и скрушеног прихватања животних, ма колико тешких или трагичних околности. Ти односи нису, наравно, без противрјечја па и парадоксалних момената, а пјеснички говор ту се често одвија између крика и молитве.

Подстакнут радикално отвореним искуством егзистенције у којем се супротности међусобно додирују, једну сам своју рану поетску збирку насловио ријечима *Хулим и посвећујем* (1977). Пјесник је осјетљиво биће чији сензори региструју сваки, па и најскривенији, најчуднији додир међу тим опозитним категоријама, о чему онда има да свједочи вјеродостојно али и умјетнички убједљиво. Слобода тога свједочења јесте слобода говора коју не смије да изневјери јер би тиме изневјерио смисао свог позива и своје умјетности.

У тоталитарним и недемократским системима власти пјесник се, познато је, судара с наметнутим ограничењима своје слободе. Уколико жели да избјегне најтеже исходе у тим сударима, он ће – што је људски разумљиво – развијати вјештине у језичким играма, у употреби различитих фигура и свакојаким трикова, које власт неће умјети лако да дешифрује. Било је и код нас, у доба социјализма, значајних пјесника који су довели до мајсторства те игре с идеолошким цензорима, си-

стеме прављења метафора с „дуплим дном”, чија значења није увијек ни било упутно јавно одгонетати. Понеки играч у језику, *poeta ludens*, тако је успијевао да спасе живу главу, али је било и оних, и то међу највећима, које су сурови диктатори прогонили из свијета живих. Сјетимо се само потресне судбине Осипа Мандељштама, чија је лирика узнемиравала комунистичког диктатора Стаљина. Али једнако опасни могу бити и владари теократских друштава, који у име једино „исправног” тумачења вјере траже скидање пјесничких глава због њихових „сатанских стихова”. Види се и по овим примјерима из 20. вијека да бављење поезијом није, као што се обично мисли, неко безопасно занимање.

Ако се онај који данас, под сводовима храма, прима признање за своју пјесничку умјетност, и не може баш представити као уредан вјерник (мада није био ни богохулник) ипак би смио рећи да је, откад је духовно прогледао, био на путу тражења љубави и спасења за своју душу. Трагајући и за својим пјесничким језиком као легитимацијом међу људима од духа, био сам уједно, можда и не знајући, на боготражитељском путу. Ипак, није то још била ситуација у којој се онај апсолутни нихилист, Емил Сиоран, овако жалио Свевишњему: „Боже, без тебе сам луд, с тобом још луђи.”

Овдје бих указао на једно своје преломно, апокалиптично искуство – искуство рата у Сарајеву и у Босни деведесетих година минулог вијека – о чему сам иначе доста говорио и писао. Сматрао сам да је рат сам по себи злочин, а да је скандал свакодневног ратног злочинства био у слободном, некажњивом убијању, мучењу и прогону недужног цивилног становништва. Мене је то апсолутно поражавало, потресало до сржи, не само стога што сам и сам био у кожи цивилног лица. Из часа у час, даноноћно, током три и по године, рушио се у крви поредак цивилизованог живљења, рушиле се све, па и посвећене вриједности. Сам људски живот, голи живот, за мене је представљао светињу, тим прије што је био тако брутално нападан и уништаван. Чинило се да нас је сам Бог напустио, оставио на цједилу, не из некаквог врхунаравног хира, већ због наших небројених непочинстава. Поражен као грађанин лудачки растурене државе, ипак сам у себи одржавао дашак наде (без наде не можеш ни дисати) да ћу – останем ли с гоњенима а не гонитељима – преживјети пријетње смрћу и спасти се из вртлога убилачких сила. Истовремено сам писао (као да су се саме писале) пјесме о тим страхотама, с помишљу да ће, ако не ја, можда оне наставити да живе и свједоче о још једном времену „кад су живи завидјели мртвима”. А кад сам коначно, уз садејство поезије, изашао из те земаљске кланице, назвавши изганство из ње благословом, осјетио сам, цијелим бићем, излив божанске милости, захваљујући којој још ходам по земљи. И још пјесме пишем.

Магични звук пјесме, глас поезије, који би однекуд забрујао у мени као у свом резонатору, ја сам осјећао као јављање незлобиве духовне силе коју зли господари живота и смрти нису могли да ућуткају. Па сам тада повјеровао, у сагласју с древним пјесницима, да су језик поезије и божански језик истог поријекла.

Зар није све потекло из Ријечи, оне са самог Почетка?

Речено је да се филозофија рађа из чуђења, а из чуђења настаје и сама поезија. Само што филозофски језик настоји да то чуђење преведе на рационални језик појмова, док се поезија посвећује даљем очућавању свеколиког чуда постојања под звијездама.

Хвала и живјели!

У Жичи, на Преображење 2018.